

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ТЕМУ: «УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ» (Історія України, 10 клас)

Тема уроку: Український національний рух у роки Першої світової війни.

Мета уроку: проаналізувати політику Російської та Австро-Угорської імперій на західноукраїнських землях; охарактеризувати розвиток українського національного руху у роки Першої світової війни.

Цільові завдання:

— охарактеризувати політику Російської та Австро-Угорської імперій на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни;

— з'ясувати ставлення громадськості до політики окупаційної влади, сформувані поняття «дискримінаційна політика»;

— проаналізувати розвиток українського національно-визвольного руху в роки Першої світової війни, діяльність Головної Української Ради та Союзу визволення України;

— сформувані умінь аналізувати та узагальнювати; працювати з різними джерелами інформації, аргументовано висловлювати свій погляд на поставлену проблему, формувати критичне історичне мислення;

— виховувати інтерес до історії, активну громадянську позицію та патріотизм.

Очікуваний результат.

Після уроку учні зможуть:

— аналізувати особливості політики Російської та Австро-Угорської імперій на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни;

— характеризувати розвиток українського національного руху у роки Першої світової війни, діяльність політичних партій та громадсько-політичних об'єднань;

— тлумачити, співвідносити та застосовувати історичні поняття і терміни;

— робити самостійні аргументовані висновки, доводити свою правоту на основі фактів та логічного умовиводу причинно-наслідкових зв'язків.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Перевірка домашнього завдання.

Перевірку засвоєння матеріалів попереднього уроку слід розпочати з перевірки навичок роботи учнів з картою, запропонувавши учням показати на карті найголовніші битви на території України у роки Першої світової війни (Галицька битва, бій за Перемишль, Карпатська операція та ін.).

У ході фронтального опитування **вчитель** пропонує учням відповісти на такі запитання:

— *Яке місце займала Україна у планах воюючих сторін?*

— *Визначте значення Галицької битви початку Першої світової війни для західноукраїнських земель.*

— *Як вплинув на зміну ситуації на фронтах Першої світової війни «Брусиловський прорив»?*

— *Коли було сформовано полк УСС? Чому австрійський уряд дозволив формування полку УСС?*

— *Яке історичне значення мало формування полку Українських січових стрільців?*

Індивідуальне опитування вчитель може організувати запропонувавши учням виконати завдання на дошці:

А. Правильно вкажіть зміст події:

Дата	Подія
5(18) серпня — 8(21) вересня 1914 р. 3 вересня 1914 р.	Галицька битва Вступ російських військ до Львова
Лютий-березень 1915 р. Березень-квітень 1915 р. 2 травня — 22 червня 1915 р. 22 травня — 31 липня 1916 р.	Бій за Перемишль Карпатська операція Горлицький прорив Брусиловський прорив

Б. Вставте пропущені слова у історичних документах:

а) «Здобуття ... (**Перемишля**) стало значною перемогою росіян, яка суттєво змінила ситуацію. Перш за все вдалось взяти у полон 120-тисячний гарнізон, що завдало відчутних втрат противнику. Втратився сам сенс наступальної операції» (Р.Е.Дююї, Т.Н.Дююї).

«Всемирная история войн», т. 3);

б) «Значення перемоги росіян у битві в ... (Галичині) полягає у тому, що противнику не вдалося на-в'язати Росії «бліцкригу» і добитись на початковому етапі війни рішучих успіхів» (А.Данилов. «История России XX век»);

в) «... (Горлицька) наступальна операція тривала 52 дні. Це була одна з найбільших оборонних операцій в ході війни. У результаті її проведення росіяни змушені були полишити Галичину. Вперше в ході цієї операції російське командування в широких масштабах провадило знищення найбільших важливих об'єктів, транспортних шляхів, запасів продовольства» (Р.Е.Дюлюи, Т.Н.Дюлюи. «Всемирная история войн», т. 3).

II. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Вчитель організовує бесіду за запитаннями:

— Дайте загальну оцінку національно-визвольному руху Наддніпрянщини та Західної України.

— Назвіть українські політичні організації та партії, які діяли в українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперій.

— Визначте значення для розвитку українського національного руху святкування 100-літнього ювілею від дня народження Т.Г.Шевченка.

— На які три групи можна умовно поділити передову громадськість Західної України напередодні Першої світової війни? Які політичні партії та діячі їх представляли?

— Визначте зв'язок між політикою австрійського уряду по відношенню до українства та заостренням міждержавного конфлікту із Російською імперією.

III. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку:

1. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у роки Першої світової війни.

2. Суспільно-політичний рух у Східній Галичині. Політичні партії та громадсько-політичні об'єднання.

3. Політичні партії та громадські рухи в роки війни у Наддніпрянській Україні.

1. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у роки Першої світової війни.

У ході розповіді **вчитель** розкриває загальні особливості російської політики на українських землях у роки Першої світової війни:

Завоювання Росією Галичини, Буковини і Закарпаття, досягнуте у результаті Галицької битви, тривало до весни — початку літа 1915 року. Характер російського окупаційного режиму в цей період на західноукраїнських землях лише частково пов'язувався з умовами воєнного часу. Російська адміністрація була переконана, що захід-

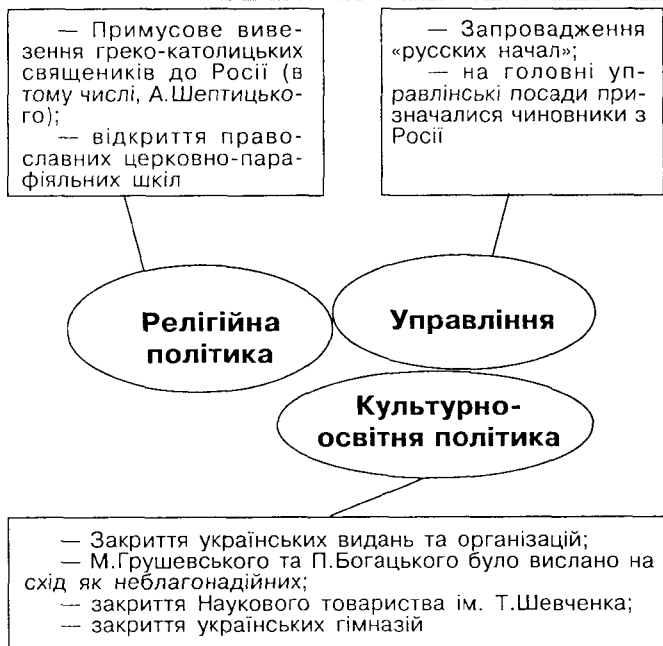
ноукраїнські землі залишаться навіки у складі Російської імперії. Тому військова адміністрація вдалася до дискримінаційної політики у галузі освіти, щодо свободи українського слова та у царині діяльності українських організацій, врегулювання прав власності, виконання військових повинностей. Так, було закрито українські видання, українські організації в Росії, у т.ч. катеринославську «Просвіту»; деякі українські клуби у Києві, Полтаві, Москві, Петербурзі врятувались лише завдяки тому, що віддали своє приміщення під шпиталі для поранених військових. У Львові було закрито Наукове товариство ім. Т.Шевченка, а згодом і пограбовано його майно. Найактивніших українських діячів — редактора «Української хати» Павла Богацького, відомого історика, професора Михайла Грушевського, який покинув Львів після початку війни і повернувся до Східної України, було вислано на схід як політично неблагонадійних.

До Росії було примусово вивезено сотні греко-католицьких священиків, у тому числі і митрополита А.Шептицького; російська окупаційна влада фактично поставила УГКЦ поза законом (на місце депортованих священиків-уніатів привозили православних і засновували православні церковно-парафіяльні школи; цю акцію заповзятю втілював у життя православний архієпископ Холмський Євлогій та харківський владика Антоній Храповецький); всього з Галичини до Росії було депортовано 12 тисяч чол.

Замість закритих українських гімназій запроваджувались російськомовні гімназії, а оскільки місцеві вчителі не знали російської мови, то у Львові та інших містах були відкриті спеціальні курси російської мови для майбутніх вчителів.

Запроваджувались і «руськіє начала» в системі управління краєм: на управлінські посади державних органів призначались чиновники, які були спеціально прислані із Росії.

«Тепер, коли до нас дійшли точні відомості про цілковитий погром українського життя в Галичині, коли київські участки й тюрми переловнились вивезеними галичанами, серед котрих були професори університету, поважні старі священики, інтелігенти всіх професій, жінки, діти, селяни, гірські гуцули, коли ми побачили, що їх вихоплено з хати зненацька, без грошей, часто — густо напіводягнених, заляканих до смерті, що везуть їх до Томської, Іркутської, Архангельської, Астраханської губерній без засобів, невідомо на яку долю і на який час, от тоді ми, київські українці, збагнули як слід, що таке уявляє собою «Освободительная» війна і яку долю готують нашому народові її подібні наслідки...», — так описував свої враження уповноважений «Союзу міст», активний діяч українського руху Д.Доро-

шенко.

Постраждало також польське та єврейське населення. Їх, як і українство, представники російської військової адміністрації в особі генерала М.Янушкевича трактували потенційними австрійським або німецькими шпигунами.

Нарівні з українськими були закриті єврейські та польські громадські організації. 27 вересня 1914 р у єврейському кварталі Львова стався єврейський погром.

Планувалось ввести обмеження і в галузі вищої освіти: Львівський польський університет перенести до Варшави, а на його місце спровести Варшавський російський університет. Та ці далекосяжні плани були зірвані вимушеним швидким відступом росіян у 1915 р.

Але і відхід росіян також супроводжувався масовою депортацією населення краю: тоді залишили рідні місця і перебрались до Російської імперії понад 100 тисяч чол.*

Зловживання російського режиму у Галичині викликало хвилю засудження, навіть серед громадськості в самій Росії. У червні 1915 р з відкритим листом-протестом на сторінках газети «Биржевые ведомости» виступив краснопярський єпископ Никон. Того ж місяця на своїй партійній конференції кадети, після доповіді їхнього лідера П.Мілюкова, прийняли резолюцію, яка визнавала право націй на широке культурне самовизначення. Також з різкою критикою політики уряду в Галичині виступали депутати — російські соціал-демократи та трудовики на засіданнях Державної Думи.

Вони внесли подання з вимогою відновити видання українських газет та часописів.

«...Наші праві націоналісти в особі графа Бобринського, посівши адміністративні посади в «П'ємонті українства», почали переслідувати український національний рух і силоміць навертати уніатів до православ'я. Тяжке враження справив арешт митрополита А.Шептицького, який користувався неабияким впливом та авторитетом у краї. Все сприяло наростанню ворожнечі місцевого населення до переможців...», — писав у своїх «Спогадах» лідер російських кадетів, депутат Державної Думи П.Мілюков.

Єдиним, хто скористався з російського завоювання західноукраїнських земель, були москвофіли (насправді, православні русини — **Ред.**). Організований у Києві з емігрантів «Карпато-руський освободительный комитет» 29 липня 1914 р. видав відозву до галицьких українців з закликом хлібом-сіллю зустрічати братів-росіян. Саме москвофіли обіймали посади у російській адміністрації окупованої Галичини, їхні видання та товариства, заборонені австрійцями, відновлювали діяльність.

Австрійська та німецька влада також не довіряли українству. Поразки на фронті посилювали політику репресій по відношенню до цивільного населення. Тисячі українців арештовувались за підозрою у нелояльності і висилалися до спеціальних таборів у глибині Австрії. Там їх тримали без слідства та суду цілими роками. Найбільш «уславився» своїм жорстоким режимом табір Талергоф у Штирії, де від тяжких умов ув'язнення та епідемій загинули 1700 в'язнів. Сучасники називали його «українською Голгофою»*. Існували ще табори у Фрайштадті, Раштаті, Вецлярі, Зальцведелі та у інших місцях. Військові трибунали у таборах виносили смертні вироки за найменшу провину або за доносом у шпигунстві. Всього жертвами репресій з боку австро-угорських властей стали понад 36 тис. цивільних громадян, переважно православних.

Нерідко репресії проти цивільного населення набирали характеру розправи на національному ґрунті. Особливою жорстокістю відзначались угорські військові частини. Так, у Перемишлі мадярські солдати закололи на вулиці 40 арештованих українських інтелігентів та селян. Всього у Закарпатті до в'язниць потрапило бл. 800 чол.

Запитання до учнів:

— Визначте спільні та відмінні риси російської та австро-угорської влади по відношенню до українства у роки Першої світової війни.

— Які методи здійснення окупаційної політики

*Передусім добровільно перебиралося до Росії православне русинське населення (т.зв. «москвофіли»), яке побоювалося репресій як з боку австрійсько-угорських властей, так і з боку «національно-свідомих» українофілів (**Ред.**)

*Зауважимо, що в'язнями Талергофу, як й інших австрійських концтаборів, були саме православні русини (**Ред.**)

У червні 1915 р. з відкритим листом-протестом на сторінках газети «Біржеві ведомости» виступив краснороський єпископ Никон; того ж місяця на своїй партійній конференції кадети прийняли резолюцію, яка визнавала право націй на широке культурне самовизначення; з різкою критикою політики уряду в Галичині виступали депутати — російські соціал-демократи та трудовики на засіданнях Державної Думи.

Ставлення до
російської
окупаційної політики
в Галичині

З російської окупації скористалися москвофіли (русини). Організований у Києві з емігрантів «Карпаторусский освободительный комитет» 29 липня 1914 р. видав відозву до галичан з закликом хлібом-сіллю зустрічати братів-росіян; саме москвофіли займали посади у російській адміністрації Галичини, їхні видання та товариства, заборонені австрійцями, відновлювали діяльність.

Дискримінаційна політика Австро-Угорщини по відношенню до українства

Арешт тисяч українців (переважно православних русинів) за підозрою у нелояльності з подальшим засланням до спеціальних таборів у глибині Австрії, де їх тримали без слідства та суду цілими роками;

«Відомий» своїм жорстоким режимом табір Талергоф у Штирії, де від тяжких умов ув'язнення та епідемії загинуло 1700 в'язнів (сучасники називали його «українською Голгофою»);

існували ще табори у Фрайштадті, Раштаді, Вецлярі, Зальцведелі та у інших місцях; всього жертвами австрійських репресій стало понад 36 тис. цивільних громадян;

поширення розправ на національному ґрунті (відомий випадок, коли у Перемишлі мадярські солдати закололи на вулиці 40 арештованих українських інтелігентів та селян).

на українських землях у роки Першої світової війни застосовувалися ворогуючими сторонами?

Вчитель пропонує учням скласти тезовий конспект.

Пропонований варіант:

— російське завоювання Галичини, Буковини і Закарпаття тривало до весни — початку літа 1915 р.;

— російська військова адміністрація вдалася до дискримінаційної політики управління західноукраїнськими землями;

— закривались українські видання та українські організації в Росії;

— найактивніших українських діячів було вислано на схід, примусово було вивезено до Росії сотні греко-католицьких священників, у тому числі і митрополита А.Шептицького;

— на місце депортованих священників-уніатів привозили православних і засновували православні церковно-парафіяльні школи: всього з Галичини до Росії було депортовано 12 тисяч чол.;

— запроваджувались російськомовні гімназії, у Львові та інших містах були відкриті спеціальні курси російської мови для майбутніх вчителів»

— запроваджувались і «руськіє начала» в системі управління краєм: на управлінські посади державних органів призначались чиновники, прислані із Росії.

— від дій російської військової адміністрації в краї постраждало також польське та єврейське населення;

— посилювалися репресії з боку

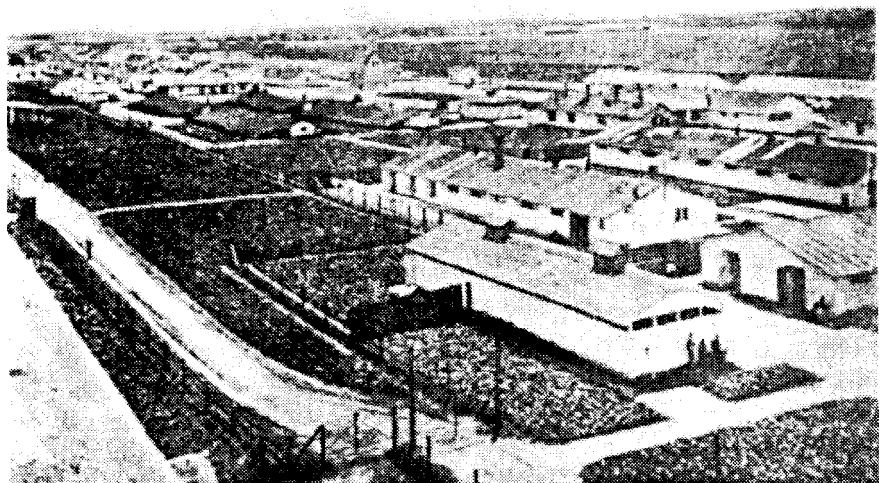
австрійського та німецького командування по відношенню до цивільного українського (православного русинського) населення.

Використовуючи портретний опис, вчитель ознайомлює учнів із особистістю графа **Г.Бобринського** — тимчасового військового генерал-губернатора Галичини у 1914—1915 рр.:

Провідником російської політики на західноукраїнських територіях став новопризначений генерал-губернатор краю граф Г.Бобринський.

«...Східна Галиція і Лемківщина — давно невіддільна частина однієї великої Росії; на тих землях місцеве населення завжди було руське, тому їх адміністрація має бути основана на руських началах. Я буду тут заводити російську мову, закон і порядки...», — заявляв граф, генерал-губернатор Галичини.

Георгій Олександрович Бобринський (1863—1928) — граф, генерал-ад'ютант, пізніше генерал-лейтенант, з 26 травня 1910 р. перебував у розпорядженні військового міністра. 14 серпня 1914 р. був призначений воєнним генерал-

Концтабір Талергоф

губернатором областей Австро-Угорщини, окупованих Росією за правом війни.

Запитання до учнів:

— Проаналізуйте висловлювання Г.Бобринського щодо напрямів його політики на західноукраїнських землях. Які наслідки для українського населення краю вона повинна була мати?

— Чому, на Вашу думку, російська адміністрація провадила саме дискримінаційну політику на окупованих західноукраїнських територіях?

Сформувати історичне уявлення про митрополита Української греко-католицької церкви **А.Шептицького** допоможе використання реферативного повідомлення учня (інші учні заготовують у зошити основані віхи життя митрополита):

«Я дуже хотів би обтерти сльози з очей тих, які плачуть, потішити кожного, хто сумує, покріпити кожного, хто слабкий чи немічний, уздоровити кожного, хто хворий, просвітити кожного, хто темний! Я хотів би стати всім для усіх, щоби всіх спасти. Нехай нині умру, нехай у вічності не зазнаю щастя, нехай відлучений буду від Христа, аби лише Ви, брати мої по крові, були спасенні!» (А.Шептицький).

Сорок чотири роки крізь бурі суспільних катаклізмів вів корабель УГКЦ потомок старовинного шляхетського роду Роман Марія Олександр (повне ім'я) Шептицький, що народився 1865 р. Закінчивши гімназію й перебуваючи на військовій службі, цей надзвичайно працьовитий, інтелігентний та обдарований юнак слухає лекції на юридичному факультеті відомого Ягеллонського університету.

Запалення суглобів після важкої форми скарлатини й невиліковна хвороба ноги змусили молодого юнака полишити військову службу. Молодий Шептицький весь поринає у науку: вивчає право, філософію, теологію. Здобуває ступінь доктора права, через два роки — доктора теології, а згодом — доктора філософії.

Після подорожі до Наддніпрянської України він розпочинає свою пастирську місію. Він робить досить швидку кар'єру: Андрея (прийняв це ім'я у чернецтві) Шептицького папа Римський вже у 1900 р. призначає митрополитом Галицьким і архієпископом

Львівським.

Саме на цій пастирській ниві він стає захисником інтересів пригноблених галичан за різних політичних режимів (австро-угорської монархії, польського панування, радянської влади).

Саме завдяки матеріальним, фінансовим заходам А.Шептицького щороку 40 бідних юнаків та дівчат отримували освіту, у Львові було збудовано українську середню школу, засновано Науковий інститут, зроблено значні пожертви на Академічний дім, передано до Церковного музею (згодом Національного) колекцію із 9880 предметів старовини (стародруки, твори живопису, графіки та ін.), ініційовано утворення двох греко-католицьких єпископств у США та Канаді, вікаріату у Боснії та ін. Він також доклав чимало зусиль до створення Західноукраїнської Народної Республіки...

Але не оминули пастира переслідування і арешти, заслання. Та віра та воля його полишалась незламними...

...Компроміси з владою, пошук шляхів порозуміння між різними конфесіями — все це визначало політичну діяльність митрополита — патріота. Але жодного разу він не зрадив своєму сумлінню: християнина — патріота соборної України.

«...Я ніколи не зречуся свого обов'язку, даного мені Богом, і до кінця днів своїх, кажучи словами псалмиста, здійснюватиму заповіт святого Павла — бути всім для усіх!».

Помер А.Шептицький, Апостольський Учень — Пастир Душ Українських, 1 листопада 1944 р. Поховано його в підземеллі собору святого Юра у Львові.

Вчитель проводить роботу над формуванням наступних понять, пропонує записати їх значення до конспектів:

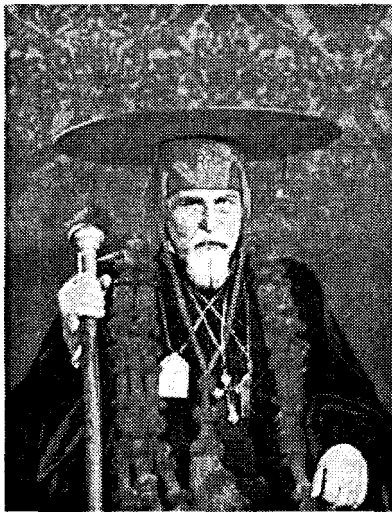
Дискримінація — умисне обмеження або позбавлення прав певних юридичних та фізичних осіб, що відбувається шляхом прийняття відповідних законів, фактично або приховано.

Депортація — примусове виселення з місця постійного проживання особи, групи осіб чи народу.

Узагальнюючи, **вчитель** зазначає, що Перша світова війна, що справила глибокий вплив на

Г.Бобринський

А.Шептицький

українське суспільство, та завойовницька політика, яку проводили обидві воюючі сторони щодо свого і чужого цивільного населення сприяли активізації національного-визвольного руху.

2. Суспільно-політичний рух у Східній Галичині. Політичні партії та громадсько-політичні об'єднання.

Вчитель у ході доведення здійснює аналіз ставлення українства до Першої світової війни та ворогуючих сторін, акцентуючи увагу на політичних об'єднаннях Східної Галичини та висвітлює розвиток суспільно-політичного руху у Східній Галичині цього періоду:

Воєнне протистояння двох імперій, супроводжуване масовими репресіями проти українців, розкололо патріотів України по обидва боки кордону.

Так, з вибухом війни перед українством постало болюче питання: на кого орієнтуватись. Всі воюючі країни послідовно втокмачували в голови своїх підданих тезу про необхідність захисту своєї батьківщини. Ніхто не хотів бути агресором. Російська імперія оголосила війну націо-

нальною. Основними стали гасла допомоги слов'янським братам та громадянського миру. По всій імперії запанували погляди оборонства. Повинні були визначитись у ставленні до війни і українці.

Загалом, у ставленні до війни сформувалися чотири основні табори.

— проросійську позицію зайняли лідери ТУП (Д.Дорошенко, С.Петлюра, А.Вязлов, А.Ніковський);

— австрійську орієнтацію обрали сили, які репрезентували інтереси українців, що проживали в межах імперії Габсбургів;

— національно-демократичну зайняли представники трьох партій — національно-демократичної, соціал-демократичної та радикальної, які 1 серпня 1914 р. заснували Головну Українську Раду (ГУР) на чолі з К.Левицьким. У 1915 р. ГУР об'єдналася із СВУ, внаслідок чого було створено Загальну Українську Раду, яка у зверненні «До всіх культурних народів світу» закликала підтримати українців у національно-визвольній боротьбі та створенні власної державності;

— найменш чисельна група на чолі з Л.Юркевичем зайняла центристську позицію, орієнтуючись на власні українські сили і національні інтереси України.

4 серпня 1914 р., через два тижні після оголошення війни Російською імперією, частина членів УСДРП, очолювана А.Жуком та В.Дорошенком, разом з колишніми лідерами Української соціал-демократичної «спілки» М.Меленевським (Басок) та О.Скоропис-Йолтуховським, які емігрували з Росії, заснували у Львові «Союз визволення України» (СВУ). Першим головою СВУ став Дм.Донцов.

Члени СВУ сподівалися на те, що перемога у

Російська армія в Східній Галичині. 1914 р.

війні Німеччини і Австро-Угорщини створить передумови для розбудови Української самостійної держави, яка набуде форми конституційної монархії (гетьманату) під егідою Габсбургів (тобто, протекторатом Австро-Угорщини за сприяння Німеччини) з демократичною політичною системою, громадянськими та релігійними свободами, самостійною українською церквою. Такі програмні цілі ними були проголошені відразу ж у двох відозвах: «До українського народу Росії» та «До публічної думки Європи».

Згодом політична платформа СВУ була надрукована у першому номері «Вісника СВУ» під назвою «Наша платформа»:

«...У Союзі репрезентовані всі ті політичні напрями, що стоять на становищі державної самостійності українського народу, а реалізацію своїх національно-політичних і економічних стремлінь в даний момент зв'язують з розбиттям Росії у війні.

Національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України.

Формою правління ... має бути конституційна монархія, з демократичним внутрішнім устроєм політичним, однапалатною системою законодавства, громадянськими, мовними і релігійними свободами для всіх національностей і віросповідань, з самостійною українською церквою... Союз буде обстоювати за створення з усіх земель, заселеним українським народом в Австрії, особного автономного краю...» (із програмового документа СВУ «Наша платформа»).

СВУ розгорнув широку громадсько-політичну діяльність. Його члени збирали українських емігрантів із Наддніпрянщини, підтримували контакти зі східними землями; зв'язувались з дипломатичними колами і розвідками Німеччини та Австро-Угорщини; отримали доступ до таборів військовополонених і розгорнули широку культурно-просвітницьку діяльність; домоглися організації окремих таборів для полонених українців з російської армії (всього СВУ опікувався 80 000 українських полонених). В українських таборах існували школи, театри, хори, виходили українські часописи, які пробуджували національну свідомість.

У травні 1915 р., спільно з Головною Українською Радою, СВУ утворив у Відні Загальну Українську раду (ЗУР), яка стала єдиним і найвищим представницьким органом українства в Австро-Угорській імперії.

Таким чином, початок Першої світової війни, що супроводжувалася масовими репресіями проти українців у складі двох ворогуючих імперій (Російської та Австро-Угорської), зумовив розкол навпіл національно свідомих патріотів України по обидва боки кордону у ставленні до її учасників.

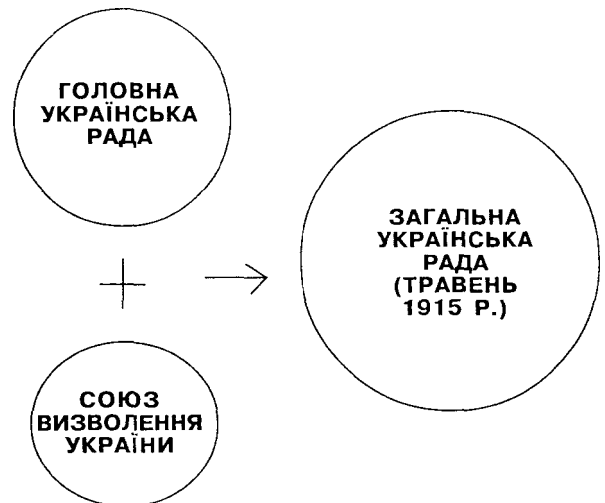
Заснований у Львові 4 серпня 1914 р. частиною членів УСДРП, очолюваною А.Жуком та В.Дорошенком разом з колишніми лідерами Української соціал-демократичної «спілки» М.Меленевським (Басок) та О.Скоропис-Йолтухонським, які емігрували з Росії.

Виступали за розбудову Української самостійної держави, яка набуде форми конституційної монархії (гетьманату) під протекторатом Австро-Угорщини з демократичною політичною системою, громадянськими та релігійними свободами, самостійною українською церквою.

СВУ

Програмні документи — «Наша платформа», відозви: «До українського народу Росії» та «До публічної думки Європи»; «Національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України...».

Налагодження контактів з наддніпрянськими емігрантами та з дипломатичними колами Німеччини та Австро-Угорщини; доступ до таборів полонених (опікування 80 000 українських полонених); заснування в таборах шкіл, театрів, випуск українських часописів.

Вчитель організовує самостійну роботу учнів з документом:

«...необхідно стати однодушно проти царської імперії, при тій державі, в якій українське національне життя знайшло свободу розвитку... Побіда Австро-Угорської монархії буде нашою перемогою. І чим більше буде поразення Росії, тим швидше вб'є година визволення України...» (із Маніфесту Головної Української Ради).

Запитання до учнів:

— Якими мотивами керувались представники Головної Української Ради у своєму ставленні до Першої світової війни?

— Чим була викликана поляриність представ-

Таблиця: Утворення і діяльність СВУ

Склад	Програмні цілі	Характеристика діяльності
УСДП, очолювана А.Жуком та В. Дорошенком, Українська соціал-демократична «Спілка» (М.Меленевський (Басок) та О.Скорпис-Йолтуховський); першим головою СВУ став Дм.Донцов.	Розбудова Української самостійної держави, яка набуде форми конституційної монархії (Гетьманату) під егідою Габсбургів (протекторатом Австро-Угорщини) з демократичною політичною системою, громадянськими та релігійними свободами, самостійною українською церквою	— члени СВУ збирали українських емігрантів із Наддніпрянщини, підтримували контакти зі східними землями; зв'язувались з дипломатичними колами і розвідками Німеччини та Австро-Угорщини; домоглися доступу до таборів військовополонених і розгорнули широку культурно-просвітницьку діяльність; домоглися організації окремих таборів для полонених українців В українських таборах існували школи, театри, хори, виходили українські часописи. — у травні 1915 р спільно з Головною Українською Радою СВУ утворили у Відні Загальну Українську раду, яка стала єдиним і найвищим представницьким органом українства в Австро-Угорській імперії, яка влітку 1915 р ініціювала впровадження на новоприєднаних Волині і Холмщині української адміністрації та українських шкіл; поділ Галичини на українську і польську частини та утворення українського університету у Львові.

Протести українських громадських кіл проти дискримінаційної політики російської влади на українських землях

— Серпень 1915 р. — прийом української делегації міністром освіти Ігнат'євим у складі депутата Державної Думи професора Є.Іванова, письменниці С.Русової та журналіста Ф.Матушевського — передача меморіалу про потреби народної освіти в Україні і необхідність запровадження української мови у школах;
— початок 1916 р. — депутати Державної Думи О.Керенський і М.Чхеїдзе одержали від студентської та робітничої молоді найбільших міст України петицію з домаганням автономії України на тих же правах, які було обіцяно Польщі; повної свободи слова, друку; відкриття «Просвіти»; амністії українським політичним в'язням.

ку. Після окупації Західної України радянськими військами у 1939 р. був заарештований органами НКВС, але після дворічного ув'язнення був звільнений. Частина терміну ув'язнення відбував у тюрмі НКВС на Луб'янці у Москві.

У липні 1941 р. став засновником і головою Української Національної Ради. Помер у Львові 12 листопада 1941 р.

Завдання учням:

Скласти хронологію основних дат життя К.Левицького.

На основі опрацьованого матеріалу **вчитель** пропонує учням заповнити таблицю «Утворення та діяльність СВУ» за пропонованим зразком.

Підсумовуючи, **вчитель** зазначає, що протистояння Російської та Австро-Угорської імперій у ході Першої світової війни спричинило розкол українства по обидва боки кордону. Головні політичні організації Східної Галичини — Головна Українська Рада, Союз визволення України та Загальна Українська Рада вбачали головного ворога українства у Російській імперії. Тому, розгорнувши активну культурно-освітню та громадсько-політичну діяльність, ці організації висували вимоги створення Української держави та орієнтувалися у виконанні цього завдання на Австро-Угорську імперію та Німеччину, під протекторатом яких вона мала постати.

3. Політичні партії та громадські рухи в роки війни у Наддніпрянській Україні.

Вчитель висвітлює особливості діяльності політичних партій та громадських рухів у роки Першої світової війни в Наддніпрянщині.

Зі вступом Російської імперії у Першу світову війну основні українські сили, репрезентовані То-

ників різних політичних партій та організацій у ставленні до ворогуючих сторін?

У ході портретного опису **вчитель** формує в учнів уявлення про голову ГУР — **К.Левицького**.

Народився **Кость Левицький** 18 листопада 1859 р. у Тисмениці в родині священика. Після закінчення Станіславської гімназії навчався на юридичному факультеті Львівського та Віденського університетів. У 1884 р захистив докторську дисертацію. З 1890 р. займався приватною адвокатською практикою у Львові. Брав активну участь у діяльності ряду українських економічних організацій. Був багаторічним президентом Товариства Українських Правників у Львові. З 1899 р. — голова Української Національно-Демократичної партії. У 1907 р. був обраний депутатом австрійського парламенту, у 1908 р. — галицького сейму; керував діяльністю Українського Парламентського Клубу у Відні та Соймового у Львові. Після окупації Галичини поляками у 1920—1923 рр. — член закордонного уряду Диктатора Є.Петрушевича. У 1924 р. повернувся до Галичини, де продовжував громадську та наукову діяльність. В 1920—30-х рр. очолював Союз Українських Адвокатів; був редактором видання «Життя і право», директором Центробан-

К.Левицький

Із вступом Російської імперії у Першу світову війну основні українські сили Наддніпрянщини, репрезентовані Товариством Українських Поступовців, зайняли проросійську позицію (Д.Дорошенко, С.Петлюра, А.Вязлов, А.Ніковський) — 30 липня 1914 р. члени ТУП виступили із декларацією «Війна і українці» за підписом С.Петлюри, редактора «Украинского вестника».

Протягом 1915—1916 рр. українські партії активізують свою діяльність, водночас змінюючи своє ставлення до війни і до Росії; так, у грудні 1916 р., ТУП оприлюднило свою декларацію під назвою «Наша позиція», у якій проголосила ціллу своєї боротьби проголошення автономії України.

вариством Українських Поступовців, зайняли саме проросійську позицію (Д.Дорошенко, С.Петлюра, А.Вязлов, А.Ніковський), які вже 30 липня 1914 р. виступили із декларацією «Війна і українці» за підписом С.Петлюри, редактора видання «Украинский вестник».

«...В ідеалах українців і у практичних постулатах українського суспільства ... національний розвиток тієї частини українського народу, що увійшла у склад Росії, завжди розглядався в межах останньої і в тісному союзі з народами, що її заселяють...», — йшлося у статті «Війна і українці».

Згодом провідні члени ТУП стали членами Всеросійського союзу земств і міст, який разом з іншими громадськими організаціями, сприяв зміцненню обороноздатності російської армії.

Відступ росіян у 1915 р. із Галичини змінив і психологічний клімат. Спровокована поразкою хвиля антиурядової критики дозволила і українцям піднести свій голос та змінити своє ставлення до російської влади. Так, діяльність політичних партій та громадських об'єднань Наддніпрянщини характеризувалась виступами із протестами проти політики влади на окупованих територіях та зміною ставлення до війни:

— у серпні 1915 р. міністр освіти Ігнат'єв прийняв українську делегацію у складі депутата Державної Думи професора Є.Іванова, письменниці С.Русової та журналіста Ф.Матушевського, які передали меморіал про потреби народної освіти в Україні і необхідність запровадження української мови у школах;

— на початку 1916 р. депутати Державної Думи О.Керенський і М.Чхеїдзе одержали від студентської та робітничої молоді найбільших міст

України петицію з домаганням автономії України на тих же правах, які було обіцяно Польщі; повної свободи слова, друку; відкриття «Просвіти»; повернення із заслання всіх українських політичних в'язнів та їх амністії.

— протягом 1915—1916 рр. українські партії активізують свою діяльність, водночас змінюючи своє ставлення до війни і до Росії; так, у грудні 1916 р. ТУП оприлюднило свою декларацію під назвою «Наша позиція», у якій проголосила метою своєї боротьби автономію України.

Вчитель організовує самостійну роботу учнів з документом — витягом із декларації ТУП «Наша позиція»:

«...Ми українські поступовці стоїмо на основі автономного устрою тих держав, з якими нас поєднує історична доля; державу ми розуміємо, як вільну спілку рівноправних та рівноцінних націй... ми боролись і боротимемося за демократичну автономію

України, гарантованою такою ж федерацією рівноправних народів, за цілковите забезпечення культурно-національних вартостей і політичних прав українського народу, за добрі способи йому самостійно розвиватися й поступатись економічно, а єдиним шляхом до цього вважаємо націоналізацію всіх форм приватного й громадського життя: школи, суду, церкви, адміністрації і громадських установ, органів самоврядування... Український народ хоче самим собою бути і завзято бореться за самобутнє існування і розвиток» (із листівки-декларації ТУП «Наша позиція»).

Запитання до учнів:

— Яку політичну мету проголосило ТУП у декларації «Наша позиція»?

— Що, на вашу думку, стало причиною зміни позиції ТУП по відношенню до війни та Російської імперії?

Вчитель пропонує учням порівняти політичну платформу ТУП на початку Першої світової війни та у 1915—1916 рр., склавши при цьому відповідну схему за пропонованим зразком.

Узагальнюючи, **вчитель** зазначає:

Отже, напередодні 1917 р. український національний рух як в Австро-Угорській, так і у Російській імперіях, мав політичну програму, контролював певні політичні та військові структури, набрав досвіду організації й агітації та міг сподіватися на підтримку українського населення та інших неросійських рухів у Росії.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Колективна робота у формі підсумкової бесіди:

Д.Дорошенко

Отже, ми з'ясували, що російські та австрійсько-угорські власті у роки Першої світової війни проводили на західноукраїнських землях політику, що характеризується як дискримінаційна.

— Визначте зміст поняття «дискримінація» та «депортація».

— На які угруповання розкололися українські політичні сили у ставленні до Першої світової війни? Назвіть їх спільні та відмінні політичні вимоги.

На початок 1917 року представники українського руху у Наддніпрянській Україні остаточно визначили своє ставлення до Росії та виробили політичну програму дій.

— В якому документі ці цілі було проголошено?

— Яка організація репрезентувала себе цим документом?

V. Підбиття підсумків.

Узагальнення.

Таким чином, Перша світова війна, що справила глибокий вплив на українське суспільство, та політика, яку проводили обидві воюючі сторони щодо свого і чужого цивільного населення, сприяли активізації національного-визвольного руху. Протистояння Російської та Австро-Угорської імперій у ході Першої світової війни спричинило розкол українства по обидва боки кордону. Головні політичні організації Східної Галичини — Головна Українська Рада, Союз визволення України та Загальна Українська Рада вбачали головного ворога українства у Російській імперії. Тому, розгорнувши активну культурно-освітню та громадсько-політичну діяльність, ці організації висували вимоги створення Української держави та орієнтувалися у виконанні цього завдання на Австро-Угорську імперію та Німеччину, під протекторатом яких вона мала постати. Натомість українські національні сили Наддніпрянщини

(перш за все, ТУП) проголосили підтримку Російської імперії у війні. Але проведення російською адміністрацією дискримінаційної політики у Західній Україні спричинило зміну ставлення українства до війни. Наслідком цього стало оприлюднення ТУП декларацію під назвою «Наша позиція», у якій було проголошено боротьбу за автономію України.

Отже, напередодні 1917 р. український національний рух як в Австро-Угорщині, так і у Російській імперії мав політичну програму, контролював певні політичні та військові структури, набрав досвіду організації й агітації та міг сподіватися на підтримку українського населення та інших неросійських рухів у Росії.

VI. Домашнє завдання.

Підготуйте відповіді на запитання:

— У чому була причина розколу українства у ставленні до Першої світової війни? Чим були викликані симпатії частини українців до Австро-Угорщини, іншої — до Росії, і ще іншої — до Німеччини?

— Простежте еволюцію поглядів лідерів українського руху у Російській імперії. Чим вона була обумовлена?

— Прочитайте уривок із праці «Чому ми хочемо самостійної України» вченого-географа та українознавця Степана Руданський у своїй праці та дайте відповідь на запитання:

«... Примір революційної Франції показав світові дорогу до головних горожанських (тобто громадянських) свобод: може примір самостійної України покаже світові дорогу до розв'язання головних соціальних проблем?».

Чи були, на Вашу думку, лідери українського руху готові виконати місію Проводирів нації і забезпечити здобуття Україною незалежності у роки Першої світової війни? Відповідь обґрунтуйте.

С.Петлюра

